

Кожна анархія – правописна, термінологічна чи мовна –
тягне за собою й анархію духовну,
найбільшого ворога народу.

Іван Огієнко

Наша літературна мова, як молоде вино, очиститься з часом
від шумовиння і стане прозорою й міцною.

Михайло Коцюбинський

ПЕРЕДМОВА

Це видання – результат багаторічної праці автора з аналізу помилок, неточностей, промахів мовлення засобів масового інформування, насамперед провідних телеканалів – Першого національного, “1+1”, “Інтера”, СТБ, ICTV та деяких інших, радіоканалів, а також, почасти, періодичних видань.

У нашому мовленні – і писемному, а частіше в усному – ще чимало канцеляризмів, калькованих з російської. А в ділових текстах чимало неукраїнських конструкцій. Слушно зауважує **проф. О. Сербенська**: “Соціальна шкідливість штампів у тому, що суспільство зникає до них. Тиражовані, повторювані, вони стають елементом суспільної свідомості і при низькому рівні критичного мислення, загальній байдужості до культури власного мовлення породжують інші. Це призводить до дрімучої одноманітності, сірості, безликісті” [1, с. 78].

У цьому зв’язку подаю витяг зі статті Ю. Винничука у газ. “Поступ”, де йдеться, крім іншого, про видавництво “Фоліо”: Так як він (*прим. авт.* – директор видавництва “Фоліо” Олександр Красовицький) ненавидить українську мову, – треба пошукати. Візьміть будь-яку перекладну книгу цього видавництва і вжахніться тому розмаїттю русизмів і неокочирностей, які там розквітають пишним цвітом. Та це й не дивно, коли взяти до уваги, що переклади хитромудрі видавці здебільшого роблять не з мови оригіналу, а з російської. Усі рекорди б’є перекладач В. Верховень, який перекладає і зі шведської, і з турецької. Причому як перекладач він ніколи не був помічений...” (наведено приклади таких неокочирностей).

Специфікою теле- та радіожурналістики є те, що неправильно вжиті в етері наголоси, вимова, слово спотворюють зміст і можуть мати непередбачені наслідки. Один ведучий (по секрету – нарцис Данило Яневський) часто полюбляв закликати глядачів: “Люди, будьте лагідними!”. На яку аудиторію це зорієнтовано? А в якійсь передачі, наприклад, пролунало: “дитину зроблено об’єктом...” замість “дитину вважають об’єктом” (?)... І сміх і гріх! Але це ще не так страшно. А до чого може призвести (тут: чи привести) неточність у розділових знаках, наприклад у знайомому – стратити не можна помилувати!? А ось приклад неоднозначності змісту внаслідок неправильного порядку слів у реченні (із газ.): вбивство на замовлення Гонгадзе (замість, наприклад, вбивство Гонгадзе на замовлення чи замовне вбивство Гонгадзе). Ще приклад (діалог): – Ви знаєте вбивцю Лермонтова? – Та який він убивця, він – великий поет?! Довелось чути по радіо таке зізнання: Ні одна з аварій не відбувається без участі наших курсантів (замість, наприклад: Ні одна з аварій не залишається поза увагою наших курсантів). Є чим пишатися... Що ж тут сказати?!

Журналісти впливають на мільйонну аудиторію, а тому мова радіо і телебачення повинна бути досконалою, а журналісти повинні бути грамотними. Але, на жаль, вони надто часто сіють *нерозумне, недобре, невічне*, хоч останнє, за їх “допомогою”, може стати *вічним* (для молодого читача: рос. поет Н. Некрасов (1821–1878) закликав “сіячів знань”: *Сейте разумное, доброе, вечное...*). Дивно, адже на провідних теле- та радіоканалах працюють, напевно, найкращі (?) випускники. Чому не влаштувати конкурсний добір на відповідні посади? Але тут не все так просто, адже все ще залишається актуальним – а судді хто?

Досі журналісти не можуть з’ясувати, як правильно – Павлік чи Павлик (співак) (хоча сам він на це не звертає уваги, а може так престижніше – Павлік?), Стефан Турчак, Стефан Турчак, чи Степан Турчак (як не порівняти: Боруля чи Беруля?). Порухення норм вимови набули небезпечних масштабів. Нерідко чуємо мовні ляпи. До безграмотності журналістів усякчас повертає увагу авторитетний мовознавець **проф. О. Пономарів**.

Журналіст (не за фахом) В. Піховшек (несамовитий В’ячеслав періоду розвинутого кучмізму – з газ., 2011) аж надто запопадливо і з апломбом виправляв (свого часу) помилки у мові одного з Президентів (а тут було що виправляти – *акцент, поступлення, унікальний*,

нація (не до місяця), *слідуючі питання* і багато-багато-багато інших, – ці слова надто великої частотності і, здебільшого, не до речі), але сам припускався їх не менше (“колода і скалка в оці”). У своїй щотижневій телепередачі (“Епіцентр” чи “П’ятий кут” – не хочеться згадувати) “для розкрутки”, бажаючи видатися надто оригінальним, залпом ставив серію неймовірно безглузвих бліц-запитань п. Збігнєву Бжезинському (схожі пусті запитання ще й досі чуємо по радіо). Цей поважний чоловік за кілька хвилин із подивом полишив передачу, махнувши рукою і промовивши: “Бздури!” Ось маємо зразок журналістської “майстерності” З(з!)аслуженого журналіста України.

Багато покручів у мові депутатів, політиків. Вони хоча з “ду-у-же” високою освітою, мають (не плутати зі *здобули*) нерідко по кілька наукових ступенів та звань, але все ж не фахівці-філологи (не вважати це виправданням).

Чомусь незборимі труднощі становить вживання числівників і словосполук із ними. Мабуть варто дикторам перед виступом написати, наприклад, не 28 (28-ма) студентами, а повністю: двадцятьма вісьмома (вісьма) студентами, а (у) 2008 р. написати словами, або, наприклад, три міліметри (а не 3 мм) – тоді не будуть казати *у двох тисяч восьмому році, три міліметра*, та й не будуть напинатися під час читання.

Журналісти (звісно ж, не всі) не мають, на жаль, елементарних шкільних знань із фізики (особливо електрики) – плутають терміни *струм, напруга, потужність*, вживають *нонтесла* замість *нано тесла* (одиниця індукції магнетного поля) тощо.

Ще приклад. Автор цієї книги провадив, серед інших, заняття з дисципліни “Методика викладання фізики”. Але правильно було би назвати “Методика навчання фізики”, адже викладач – не пасивний виконавець (“театр перед мікрофоном”). Методика навчання охоплює і другу сторону – студентів, учнів. Їм не просто викладають матеріал, а радять як засвоїти його, дають різні психологічні поради, правила мнемоніки тощо. Але змінити назву не так-то просто – її затвердило тодішнє Міністерство освіти і науки України, та й назва ця закріпилась у різних документах. Таких прикладів можна назвати чимало (див. основний текст).

А ось як передають прогноз погоди. Температура... з позначкою “плюс”. Надворі спека в 30 градусів, то чи треба уточнювати, що

йдеться про додатну температуру? Те саме, коли надворі люті морози. Інша річ, якщо йдеться про температуру, близьку до нуля. І ще – “+ “чи “-” – це не позначки, а математичні знаки. Позначка – ширше поняття. Схожі “перли мовлення” миттєво проникли з Києва в різні регіони. І пішло-поїхало... Дивно, що упродовж кількох років ніхто не приверне увагу цих ведучих до сміхотворності схожих повідомлень. Якась “пандемія”, що ніяк не вгасає. Хіба що справді з бромом (здався В. Винниченко) слухати ці виступи. А чи вистачить бромом? Невже так важко запросити грамотних (і відданих справі!) редактора і коректора, щоб не виплескувати в ефір шкідливий непотріб (своєрідний спам, як нині “модно” казати)?

На одному зі сайтів читаємо: “... мовна телеповедінка ведучих, як і вся режисура, дуже багатозначна; вона може викликати різні асоціації, гаму різноманітних почуттів – в одних повний дискомфорт, небажання взагалі оглядати такі програми, в інших вселяє почуття впевненості і вседозволеності, ще в інших – почуття сумніву, розгубленості і запитання “Куди нас ведуть?”, “Які наслідки такої мовної поведінки?” “Кому потрібний такий “мовний салат”?; “Чому навіть у розважальній програмі (яка, до речі, має статус державної лотереї) маємо очевидну агресію?”

Проблема в тому, що частина глядачів підпадає під доволі примітивне навіювання із задалегідь передбачуваним результатом – креолізація (*прим. авт.* – не для тих, що все знають; див. щодо виділеного далі): креоли – люди, що походять від змішаних шлюбів іспанців та індіанців, росіян й алеутів тощо, тобто люди від батьків двох рас), формування певного типу ментальності, прийняття “двох рідних мов” і основне – повільне збайдужіння до всього, що пов’язано з українськістю. Це лише один приклад з багатого арсеналу маніпуляційних засобів...”. Годі читати зі словником рідну мову, забруднювати іншомовними словами та скороченнями.

До того ж, деяким сучасним журналістам радіо і, особливо, телебачення бракує навичок культури і техніки усного мовлення та ораторської майстерності. Трапляється, що диктори, коментатори вимовляють не всі звуки, гаркавлять. Звісно, немає в тому їх вини. Вина тих, хто посилає їх на муки. Для чого це? Чи приємно їм самим виступати? Невже на них світ клином зійшовся? Але це вже інша проблема.

Подив викликає недоречно спроба машинного перекладання призвищ виборців (наприклад, Пушкін – Гарматний і под.). Це ж додума-

тись! Справді – і сміх і гріх! (кажуть, що це була просто мовна про-вокація). Але все-таки маємо немало невдалих спроб машинного перекладу книг, наукових праць із технічних наук тощо. Наприклад, назву кінострічки “Место встречи изменить *нельзя*” переклали: “Місце зустрічі змінити *невозможно*” (замість “не можна”) (у російській мові теж розрізняють: *нельзя* и *невозможно*). А ось переклад в рекламі назви кінострічки “Человек и женщина” (фр.): “*Людина і жінка*”. Це, природно, спричинило обурення багатьох жінок (хоча не всі зрозуміли безглуздість такого перекладу) (автор – очевидець цієї реклами). І ще у цьому зв’язку: “Вибач, хочу *на тобі* одружитися” замість “Вибач, хочу *з тобою* одружитися” (а чому ще й вибачення просять?). Комплекс неповноцінності? Зауважу, що деякі фахівці вважають правильним і перший варіант, хоча, як на мене, якимсь неоковирно.

Звісно, що багато помилок мовлення трапляються тому, що абсолютна більшість журналістів, дикторів “російськомовні” (не плутати з національністю), а тому їм доводиться, думаючи російською, швидко переходити на озвучення українською. А це не так легко, надто коли не вправлятися. Але ж можна перед виступом (якщо це не експромт) підготуватись, попрацювати з коректором, редактором. Хоча вони цим не переймаються...

Нерідко журналісти, ведучі, диктори та ін. називають деяких діячів науки і культури, викладачів вишів академіками, але замовчують (не завжди розуміють, або так представляються їх візаві під час інтерв’ювання – так престижніше) що це академіки галузевих академій, чи почесні академіки, а не академіки Національної академії наук. І тих академіків вже й не перелічити. До речі, як і щодо звання “народний артист”. Такі звання роздають направо й наліво “співачам”-”зіркам” (співак у лапках стосується таких, наприклад, як “народний” артист Михайло Поплавський, а він – і не артист, і не народний; чи не досить було звання “Заслужений діяч культури України”?). Чи так легко присвоюють таке звання оперним співакам? Країна чудес!

Автор пробував проаналізувати від чого більша шкода – від неоковирного усного мовлення чи писемного. У першому разі охоплено багатомільйонну аудиторію, але, на щастя, не всі такі перли залишаться в пам’яті слухачів (нерідко байдужих). У другому разі охоплено менше читачів, але тут, на жаль, “що написано пером – не вирубаєш топором”. Це отрута, наркотик сповільненого й тривалого діяння. Так

що маємо рівновагу, прикру рівновагу... У цьому зв'язку цікаво навести “фразеологізм навиворіт”: “Серед журналістської братії побутує прислів'я: “*що написано топором – не вирубаєш пером*”, смисл якої: цю неграмотну, безпорадну, “топорну” писанину не під силу виправити навіть кваліфікованому редактору” [50]. Все ще актуальними залишаються слова акад. **В. М. Русанівського**: “Мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст,... чомусь перестали сприйматись як пляма на службовому мундирі”.

Надто багато помилок виявив **Святослав Караванський** (див., наприклад, газ. “Time – Час”, 01.11.1996) у мові Конституції України, який розглядає це як “наслідок знекровлення української мови, яке, будучи започатковане в УРСР, триває і далі в незалежній Україні... Узаконення у Конституції штучних термінів може спричинитися до того, що українська мова ніколи не очиститься від “зозулиних яєць” (як влучно! – *прим. авт.*), підкинутих за часів Кагановича та Постишева. І ще: “Читаючи Конституцію України, важко збутися враження, що це переклад з російської мови, і то не найкращий. Цю думку навіває лексика, стилістика, слововжиток, граматичні норми”...; “... мовне поле” Основного Закону – це наслідок знекровлення української мови, яке, будучи започатковане в УРСР, триває і далі в незалежній Україні”... Але це й не дивно, адже її (Конституцію), укладали, можливо, охоронці, співаки, спортсмени, тобто наші законодавці. А можна було би залучити для редагування не обов'язково знаних професорів-філологів, а звичайних грамотних шкільних вчителів-філологів. Звісно, у такому “мовному салаті” легше забезпечити різночитання, що дасть змогу розширити поле діяльності Конституційного Суду України. Крім цього, вмотивовано буде непомірно велику кількість членів цієї високої інституції.

Багато помилок виявлено у шкільних (і не тільки) підручниках, що недопустимо. Але “маємо те, що маємо”, як казав “класик” (ще й до класика так казали). Але варто подумати, чому таке маємо. Наведемо в цьому зв'язку уривок статті **Дмитра Пелиха** в газеті “Експрес” (приблизно за квітень-травень 2006): “Науковці нарахували сотні помилок в українських шкільних підручниках... Зокрема виявили неправильні терміни, у книжках викладаються теорії, що давно вже були спростовані... Інколи є просто примітивні помилки. До прикладу, гіпотезу називають теорією... Також тут наведена еволюційно-геологічна шка-

ла – не те що сумнівна, а фактично спростована. Написано тут і про закон Геккеля. Цей закон давно (понад сто років тому!) спростовано... А ще багато помилок, причому дитячих, через незнання української мови, наприклад в підручниках історії... А ще є приклади однобоких трактувань у підручниках... Сучасні автори просто переписують і перевидають підручники, навіть не подбавши про те, щоб їх як слід вчитати... Щодо орфографічних помилок, то вони в підручниках математики також доволі часто трапляються”.

Немало помилок у підручниках, зокрема багато русизмів, виявила філолог Оксана Крижанівська, мати першокласника (стаття Сергія Бовкуна, газ. “Експрес”, 19–26 травня 2011). Подаємо уривки з цієї статті. “У зошиті з розвитку мовлення (!) було слово “шастати” (*замість* сновигати). Низку слів-покручів знайшла в зошиті з математики за редакцією М. Богдановича. Пишуть “многокутник” замість “багатокутник”. Трапляється слово “справа” – але не в звичному нам значенні. Виявляється, так автор іменує поняття “праворуч”. Фігурує дивне слово “зразу”. Спершу подумалося, що мова про смажений кулінарний виріб. Але ні – це, виявляється, слід розуміти як “одразу”. Слово каток вжито замість “ковзанка”. Виявлено й математичні помилки. Але куди дивилися коректори? Мовні й математичні помилки ще можна списати на неякісну коректуру. Але смислові ляпи лише на совісті авторів. Пише, що Леся Українка народилася в... Колодяжному. Але ж насправді поетеса побачила світ у Новограді-Волинському... Ось і вчися за такими підручниками!”

Тут зауважу, що в Словникові синонімів С. Караванського слову “шастати” відповідають синоніми: шмигляти, шмигати, сновигати, швендяти, нишкати, нипати. Подають словники і слово “зразу”. Так що всім (і філологам) теж варто заглядати в словники, як це радив М. Рильський.

Виникає запитання: звідки ж візьмуться кваліфіковані фахівці, у тому числі й журналісти, після такого “вишколу”? Куди дивилися рецензенти, редактори, коректори?

До речі, про вишкіл. Натрапив в газеті “Високий замок” (м. Львів) на “хіт-парад найприкольніших цитат” (2010): “У мене поки що немає вищої освіти. Я пробував вчитися на журналістиці у Франції (?) (знак “здивування” мій) і у Дніпропетровську. Але ніде не закінчив. Справа в тому, що я не люблю вчитися”. Ав-то-ра! Є! – Перший заступник

президента Національної телекомпанії Валід Арфуш (недовчений ліванець – з газ.)... Ось таке “одкровення від Валіда”... Можливо тому, частково, маємо такі інВалідні перли на І національному, наркотики-смаколики сповільненої дії? Смаколики ж... Як казали древні, Sapiens sato (Sapientis sat) – Розумному досить. Аж надто... Задля справедливості зауважу, що все-таки відрадно читати згадане зізнання посадовця, адже маємо випадки, коли поодинокі члени клубу “еліти” (як вони себе величають) чомусь (?) приховують відсутність задекларованої освіти (освіт – множина!).

Звісно, можна назвати багатьох грамотних ведучих, талановитих дикторів. То чому ж інші не хочуть рівнятися на них? Дуже віддано прикладається до пропаганди української мови патріотично налаштований І канал Національного радіо. Надзвичайно корисними, цікавими і на часі є (були) систематичні передачі радіожурналу “Слово” (редактор **Т. Теодорович**), зокрема систематичні поради **проф. О. Пономарева**, **проф. А. Погрібного** (“Якби ми вчилися, так як треба”), **проф. І. Ющука** (радіопередача “Загадки мови”). Недавно долучилася до вельми корисної справи – цікавих мовних порад у радіопередачі “Слово” д-р філології **Катерина Городинська**. Чудові змістовні й корисні радіопередачі справжніх майстрів слова журналістів і дикторів **Емми Бабчук** (вона, крім цього, поетка), **Галини Верес**, **Евеліни Виноградової**, **Галини Дмитрієнко**, **Світлани Горлової**, **Петра Бойка**... Цей список не можу обірвати, не згадавши імен знаних львівських радіожурналістів (з інших регіонів, на жаль, не можу назвати, бо мешкаю у Львові) – **Ганни Стоцької** (радіопроект “Події, факти, імена”) та **Зиновія Суходуба**, змістовні й патріотично зорієнтовані передачі яких не можуть залишити байдужим слухача, навіть байдужого до іншого.

А чому би не організувати схожі курси “лікнепу” для ведучих, дикторів, журналістів радіо і телебачення, щоб навчити їх (нагадати – адже їм читали відповідні спецкурси; але ж знову-таки – *якби ми вчилися, так як треба...*) не припускатися багатьох неоковирностей, покручів, незграбних слів та інших прикрих помилок? Добре було би вказати їм хоча на типові помилки, якщо вони самі не проявляють ініціативи. Схоже, що вони не слухають такі цікаві передачі.

В українській мові близько 60 млн. слововживань. Є над чим працювати! У нас є близько 700 термінологічних словників, а всіх інших –

рахунок на тисячі. У серії “Словники України” з 1994 р. вийшло 60 словників. Нині закінчується укладання найновішого 20-томного Тлумачного словника (18 томів загальної лексики і ще 2 томи ономастики (власні назви) і географічних назв, які охоплюють близько 270 тисяч слів). Але, на жаль, вони виходять мізерним накладом (маємо I том накладом аж... 300 (!) прим.), а тому багатьом недоступні. Та й ціни надмір високі...

Недавно (2008) вийшов збірник “Культура слова” Інституту української мови НАН України, але накладом аж... 300 (!) примірників. Важко було знайти добродія... Очікується вихід компакт-диска “Культура слова”, вже зібрано 70 випусків радіожурналу “Слово”. Тут зможемо знайти авторські новотвори, адже мова – це “живий організм”. Можливо ситуація дещо покращиться після виходу в світ електронних словників, хоча поки що не всі зможуть ними скористатися. Як тут не згадати слова **М. Рильського**: “Не бійтесь заглядати у словник, це – пишній яр, а не сумне провалля...”. Але надто велика кількість словників не вирішить проблеми, більше того, створює додаткові труднощі. Адже не всі вони узгоджені між собою – існують крайні погляди на вживання деяких слів, термінів, понять. Кожен фахівець-філолог посилатиметься на найавторитетніший, але з його погляду, словник чи правопис. Суб’єктивності не уникнути. Дехто ж подає паралельні форми слововжитку. І всі категоричні у своїх поглядах. Але ж ці видання затверджено на державному рівні, хоча маємо в них часто протилежні погляди. Варто узаконити один правопис, один зведений словник (звичайно, багатотомний), і це би не дезорієнтувало читачів? Згадаймо і не забуваймо: “Коли в товаришів немає згоди – на лад їх справа не піде”.

Зауважу, що в деяких словниках поодинокі слова (терміни) супроводжуються приміткою *заст.* Але пам’ятаймо, що багато з них “зістарили” примусово. Правильно було би подекуди вживати *забуті слова!* Ще пам’ятаймо, що з української мови вилучено 14 тис. слів (**І. Фаріон**), які, хоч дуже поволі, вертаються в нашу мову.

Вельми корисним було би видання **єдиного правопису** для всіх громадян України, та й взагалі для українців всього світу, безперечно з поданням (часто консенсусним) паралельних форм. І такий правопис став би **нормою**. Доречно згадати видатного діяча українського відродження **проф. І. Огієнка** (о. Іларіона), який стверджував, що “для

одного народу мусить бути тільки одна літературна мова й вимова, тільки один правопис”. Чи могла би нормально функціонувати держава за наявності кількох конституцій (хоч і єдиної не дотримуються)? Риторичне запитання...

Деколи маємо надто велику кількість синонімів, які, хоч і збагачують мову, але утруднюють правильний вибір необхідного варіанта (особливо це стосується технічної літератури), бо вимагає врахування його “контекстності”. Але напевно недоречно було би вилучати з української мови більшість синонімів, які лише збагачують мову.

Звісно, що у фразеологізмах допускається таке, що не можна вважати нормою. Так само поети, письменники пишуть своєрідно, нешаблонно, творять нові слова. Для прикладу: *любосно* – ввів **М. Вінграновський** (автор: *є ж м л о с н о*); ми діалогізували (ввела **О. Пахльовська**); *завогнити* ситуацію (історик проф. **Я. Грицак**) та ін. Це похвально. А що вже казати про «доброго коваля» неологізмів М. Старицького* (мрія, байдужість, нестяма, страдниця, приємність, чарівливий, загарт тощо). Але тут цього не розглядаємо.

Доцільно навести тут думку російського письменника **К. Паустовського**: “Зі ставлення кожної людини до своєї мови можна абсолютно точно судити не тільки про її культурний рівень, але й про її громадянську цінність”.

У цьому зв’язку можна вважати, що поява цього видання виправдана. Адже книга базується на реальному матеріалі, а головне, зорієнтована як на фахівців, так і на нефахівців. Відома, наприклад, книга: В. П. Сигорский “Математический аппарат инженера”, К.: Наук. думка, 1976, у якій основні розділи математики написані дохідливою мовою саме для інженерів, для яких математика не є фахом. Суто математичні книги часто надто важкі для сприйняття навіть фахівцям технічного профілю.

Розглянемо структуру запропонованого навчально-практичного видання. Книга складається з двох частин – основної та додатків. Звичайно, пропорції тут не збережено, та про це й не йшлося. У **першому** (із основних) **розділі** розглянуто помилки мовлення теле- та радіожурналістів. Далі виділено деякі **типові помилки**. Значну части-

* П. Филипович у своїй статті “Пушкін в українській літературі” показав, що більшість слів, які довгий час вважалися неологізмами Старицького, насправді подано у тогочасних словниках (С. Недільського та Є. Желехівського, Ф. Піскунова та ін.).

ну книги присвячено аналізу помилок ЗМІ. Тут маємо помилки щодо вживання різних частин мови, стилістичні помилки, помилки пунктуації, наголошення тощо. Зауважу, що матеріал у цьому зв'язку не структуровано (зважаючи на форму подання), що, проте, не завадить його осмисленню. Зауважу, що часто в одному реченні маємо помилки різного типу, тому для структурування його треба було би подавати в кількох підрозділах структури, що значно збільшило би й без того великий обсяг книги.

Свідомо допущено деякі повтори, але це лише свідчить про частотність вживання неправильних слів чи словосполук, ужитих у різних аспектах. Це аж ніяк не утруднить читання і засвоєння поданого матеріалу. Зауважу, що подання абзаців за абеткою (принаймні за першою літерою) умовне, але воно було корисним під час редагування. Це не стосується запропонованих у цьому виданні словничків. Крім цього, тут не можна було подати слова, як це прийнято в словниках, у неозначеній формі. Адже зауваження стосуються не окремих слів (термінів), а стилю подання. Тому матеріал подано “мовою оригіналу”. Читаючи цей розділ (як і всі інші), кожен може зробити для себе витяг невідомого, тобто **створити в процесі опрацювання робочий витяг – міні-конспект (хто й “максі”)** і в подальшому його засвоювати. Звісно, у кожного буде свій міні-конспект (як за обсягом, що залежить від рівня знань, так і за змістом). Тут не вдасться працювати з матеріалом як зі словником.

Розділ **“Неправильно – правильно” (радімо)** буде корисний для уникнення багатьох помилок мовлення.

У розділі **“Корисно знати”** подано збірний (не цілком структурований) матеріал, який, можливо, приверне увагу читачів (звісно, не тільки журналістів). Це деякою мірою такий собі “мікс”, як колись писали “вузлики на пам'ять”, або “про все потроху”. Але ж тут вжито не академічний стиль викладу, а, здебільшого, вільний, доступний. Маємо ж “Біблію для дітей”, популярні книги різних авторів, наприклад: Я. И. Перельман: “Популярная физика”, “Занимательная физика”, “Занимательная механика”, “Живая математика” та ін; Л. Д. Ландау, О. І. Китайгородський “Физика для всех” тощо; випускали ж колись науково-популярну серію брошур із різних галузей знань.

У розділі **“Розрізняти”** наведено слова і словосполучення, які тільки на перший погляд видаються синонімічними. Кожне з них належить

добирати у контексті. Саме тут маємо чимало помилок. Зважаючи на обмеженість обсягу видання не всюди маємо детальні пояснення. Засвоєння поданого матеріалу передбачає ще й наполегливу систематичну самостійну роботу. Варто у цьому зв'язку дослухатися до судження російського публіциста і літературного критика **Писарева Д. І.**: “Неправильне вживання слів тягне за собою помилки в сфері думки і потім в практичному житті”. Не менш слушна думка **Рене Декарта**: “Визначте значення слів... І ви звільните людство від половини його хибних думок”. Схожих висловлювань можна навести дуже багато. Але їх треба не тільки читати, а, крім того, дослухатися до них.

Назва розділу “**Паралельні форми**” не потребує пояснень. Хоча форми паралельні, все ж підбирати треба у контексті (наприклад: змушувати, примушувати, вимушувати). Наприкінці розділу подано деякі приклади вживання літер *у* та *в* на початку слова залежно від місця слова в реченні, розділових знаків. Їх уживання враховує закінчення попереднього слова (голосний чи приголосний). Цей підрозділ начебто й “прозорий”, але не всі знають можливості вживання одного з варіантів слововжитку. Слід розрізняти паралельні форми і синоніми. Синоніми (ширше поняття) належить добирати у контексті.

Оскільки в основній частині видання не завжди подано пояснення щодо помилок мовлення та слововжитку, багато корисної інформації можна знайти в **Додатках**. Корисність їх вбачаю в тому, що в мовленні часто припускаються багатьох помилок щодо вживання слів, правильного поєднання слів (керування), стилістики, вживання числівників, пунктуації, наголошення тощо.

Розділ “**Радимо вживати (деякі слова та словосполучення)**” може бути корисним як звід деяких усталених словосполучень, які збагачують мову. Звісно, тут, як і в інших розділах, важко було претендувати на повноту, докладність та систематичність. Це слід сприймати як цілком ненав'язливі поради.

Окремо подано **російсько-український словничок**, який аж ніяк не може замінити фундаментальних словників. Тут зібрано лише окремі слова (словосполучення), уживання яких викликає утруднення. Цей розділ, як видається, буде корисний, адже вже надто багато русизмів увійшло в нашу мову, маємо багато кальок, неадаптованих й некоректних переклади. Приклад: у одній колективній монографії (кілька авторів) читаємо: *тимчасова міцність матеріалу*. Так переклали з російської

“временная прочность”, не здогадуючись (а писали фахівці), що йшлося про временну, а не про временную прочность. У російській мові наголосу не ставлять, бо нема потреби. А йшлося саме про часову (рос. временная прочность), а не тимчасову міцність. Проблема мовлення в працях із технічних наук присвячено **другу книгу автора – “Як правильно: помилки мовлення в наукових виданнях із технічних наук”**.

У розділі *Додатків* “**Іншомовні (запозичені) слова та їх заміники**” розглянуто слова, багато з яких вже ввійшло (а то й увірвалось) в нашу мову. До слів іншомовного походження слід ставитися обережно. Але краще, де це можливо, користуватись нашими українськими відповідниками. Не варто вживати невмотивовані запозичення. Зауважу, що знаний учений у галузі перекладознавства проф. **Роксолана Зорівчак** не любить вважати слова “чужими”, а іншомовними і вважає, що немає чужих слів. Автор дослухався і вніс відповідне виправлення.

Звичайно, треба зважати на особливості стилів мови – ділова мова, літературна мова, науковий стиль і т. ін. Часто вибір необхідного (вдалого) слова (словосполуки) залежатиме саме від стилю. Зрозуміло, що з мови не можна, та й непотрібно вилучити ці слова. Такі слова властиві будь-якій мові. Деколи краще використовувати іншомовні слова, бо український відповідник більш розлогий і терміном з одного слова не обійтись. Це стосується нових слів із комп’ютерної техніки, електроніки, яких у нас просто не було. То чи варто їх уникати? Напевно не варто уникати таких уже усталених термінів як *сайт, чартер, чарт, файл, байкер, блог, комп’ютер (компютор, компютер), ремікс, римейк* і багатьох-багатьох інших, хоча можна запропонувати (або вже маємо) вдалі заміники. Чи варто вживати такі слова, як, наприклад, *кастинг* і *дайвінг*, коли маємо *добір (виконавців), змагання і підводне плавання*? Хоча *кастинг* означає ще й вид спорту – вправи з техніки володіння рибальськими снастями (закидання спінінга на дальність і влучність). Для чого вживати *креативний*, якщо маємо відповідник *творчий*, менеджер замість *управлінець*? *брокер* (окрема особа чи фірма, що спеціалізуються на посередницьких біржових операціях) замість, наприклад, *біржовий посередник*? маклер замість *посередник* тощо? А ще всякі ток-шоу, топ-мода, топ-модель, VIP-персона (хоча *P* і позначає персону, маємо тавтологію; тоді хіба-що *ВПи* вживати???) . Свою мову важко вивчати, а все чуже без “піджив-

лення” і “підливання” приживається миттєво (бур’яни також невибагливі до умов, тому, як уже згадували, закликав **М. Рильський** – “Політь бур’ян!”).

Але тут (і не тільки) маємо різні погляди щодо вживання (невживання) таких термінів. Звісно, не варто займатися гіперкорекцією, пуризмом (очищенням), мова не має бути “дистильованою”. З іншого боку, не слід “консервувати” мову. Але чи варто вводити в мову термін *стікер*, коли вже здавна користуємось (теж чужим) *етикетка*? Так само щодо слів *мана* і *карта* (обидва не наші). Зірочкою у цьому розділі позначено слова, які давно прижились, але які доцільно замінити у контексті рекомендованими. Це стосується слів не іншомовного походження, які мають відповідники (синоніми) у контексті. Входять у нашу мову слова-новотвори, наприклад, *виш* (*виши*) – високі (не *вищі*!) навчальні заклади*. Їх упроваджують у мову не обов’язково фахівці. Такі слова “вростають” у мову, як стежка, стихійно протоптана перехожими в сквері чи парку. Зауважу, що “нові” слова пишемо в лапках, бо багато з них тільки недавно увійшли (радше, як уже мовилось, увірвалися!) в нашу мову. Але це природно. Тут до слова згадати слова **І. Тургенєва**: “Бережіть чистоту мови як святиню. Ніколи не вживайте іноземних слів (йшлося про художню, а не про фахову літературу – прим. авт.). Російська мова – така багата й гнучка, що нам нема чого брати в тих, хто бідніший за нас”. Ця думка варта наслідування!

У розділі *Додатків* “Словничок наголосів” подано слова, наголошення яких викликає утруднення. Слід зауважити, що маємо фундаментальні словники наголосів [13, 32, 62]. Тут ми підібрали лише деякі приклади, коли у різних фахівців часто суперечливі погляди щодо наголошення.

Подано коротенький порадник “Ділова – Неділова мова”. У списку літератури маємо посилання на посібники з ділової мови.

У розділі *Додатків* «“Пусті” слова та словосполучення» подано смислово неповнозначні слова усного мовлення, які не збагачують мову, а лише спотворюють, калічать її.

* 12.06.2011 р. з радіопередачі (І Національний) довідався, що слово “виш” вжила Ізидора Косач (Борисова) (1888–1980) (дипломований агроном, політв’язень сталінських концтаборів, емігрувала до США; молодша сестра Лесі Українки) у листі-проханні до Н.К. Крупської. Автору невідомо, хто перший вжив це слово. Досі я вважав, що це слово-новотвір. Будьмо уважні!

У кількох розділах *Додатків* подано деякі витяги з правопису, які становлять труднощі для нефакхівців.

У розділі *Додатків* “**Деякі неоднозначності слововжитку**” розглянуто часто протилежні погляди на слововжиток (автори – автори-тетні фахівці). Дехто з фахівців пропонує вживати паралельні форми, видається, що для “замиріння” Сходу і Заходу України. Тут не було можливості детально розглянути різні погляди, тому лише акцентовано на проблемі. В окремих місцях подано більш розлоге зіставлення поглядів. Тут важко було структурувати матеріал, та й не було особливої потреби, адже обсяг його незначний.

У розділі *Додатків* “**Деякі помилки і неточності в недавніх виданнях**” ми не вказуємо джерел, де ці помилки виявлено, оскільки для читача це не так важливо. Автор не ставить собі за мету навчати, а особливо, повчати читача. А надто, що це перша його спроба, первісток (як нефакхівця) у цій царині. Для глибокого систематичного засвоєння правил і норм української мови запропоновано перелік рекомендованих і використаних джерел. Зауважимо, що у надзвичайно корисному практичному посібникові за ред. **проф. М. Г. Гінзбурга** [62] у переліку використаних джерел подано сотні посилань.

Корисним видається розділ *Додатків* “**Короткий словничок лінгвістичних термінів**”. Для глибшого ознайомлення відсилаємо читача до “Словника лінгвістичних термінів” [10].

Як додаток подано розділ *Додатків* “**Міркування автора**”. Це справді тільки міркування без якихось претензій, можливо, що багато чого із порушених питань можна пояснити. Але спроби зробити це не завжди вдавалися навіть за участю фахівців – часто чув відповідь: “Так склалося”. Звісно, що це не свідчить про “глухий кут”. Можливо дещо з цього розділу слугуватиме “інформацією для роздуму” і приверне увагу читача.

УВАГА! У деяких розділах (“Корисно знати”, “Розрізняти”), пояснюючи якесь слово чи словосполуку, не подаємо всі значення, і в дужках робимо примітку на кшталт: у 4 (5, 6, ...) *знач.*, але подекуди подаємо не всі значення (надто якщо їх багато). Це слід розуміти так: у *якомусь значенні (одному із багатьох)* (нумерація умовна).

Хтось зробив мені зауваження, що розділ “Родовий відмінок однини” видається зайвим, оскільки це вивчали в школі і його подано в усіх правописах, довідниках тощо. Але ж якраз тут маємо найбільше

помилки! У цьому можна перекоонатися, читаючи розділ “Помилки мовлення...”, в якому градом насипано приклади цього. Змушений, вкотре, повторити класика: “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”. Саме на тих, хто не надто переймається чистотою рідної мови, було зорієнтовано згадувану вже радіопрограму **А. Погрібного** “Якби ми вчилися, так як треба”.

Усю змістову частину розділів автор формував не спорадично – вона виникла внаслідок тривалого спілкування з багатьма людьми, як із фахівцями, так і нефахівцями в галузі мовознавства. Слід пам’ятати, що ця книга не замінить постійного самовдосконалення, а лише покликає повернути увагу до проблеми. Неможливо дати відповіді на всі запитання – їх вельми багато.

Під час підготовки матеріалу цього розділу був задум указати, в яких джерелах допущено поодинокі промахи та помилки, але були й підсвідомі вагання. Остаточне рішення прийнято в останній момент – після перегляду (вкотре!) чудової праці відомого українського письменника і мовознавця **Б. Антоненка-Давидовича** “Як ми говоримо” [2]. Наведемо його міркування: “Читача може здивувати, чому автор цієї книжки, наводячи зразки хибних речень, не називає прізвища тих, що помилялись, і не вказує на ті видання (назви газет і журналів), які нерозважно вмістили мовні покручі.

Я робив це свідомо: яка потреба викликати в читача недовіру до, часто доброї, мови певного письменника, журналіста або науковця, які випадково допустились тої чи іншої помилки? Ніякої. Поміляємось ми більшою або меншою мірою всі... Ба навіть великий творець російської літературної мови О. Пушкін колись писав: “Без грамматической ошибки я русской речи не терплю”. Отож, важить не хто помилився, а – як”.

Слушне і таке міркування **Б. Антоненка-Давидовича**: “Правильно і чисто говорити своєю мовою може кожний, аби тільки було його бажання. Це не є перевагою вчених-лінгвістів, письменників або вчителів-мовників, це – не тільки ознака, а й обов’язок кожної культурної людини. Культурними в нас мусять бути всі, незалежно від того, працює людина розумово чи фізично”.

Привертаю увагу читача: хоч усі розділи мають самостійне значення, але всі вони більшою чи меншою мірою пов’язані. Тому, опрацьовуючи якийсь розділ, для глибшого розуміння матеріалу слід загляда-

ти в інші розділи (у багатьох місцях на це вказано). **Побіжне читання не буде ефективним!** Хтось зауважив, що мало хто захоче глибоко вникати у зміст такого об'ємистого матеріалу. Але це вже проблема читача. Наголошую, що ця книга не для одноразового читання, це не роман (хоча деякі романи читають не один раз). Не всі (особливо молоді) знають (пам'ятають) слова В. Маяковського, який радив перебирати “єдиного слова ради тисячі тонн словесной руди”. Ось і в попередньому реченні довелось замінити слово *надто* на слово *особливо* (у дужках), бо можна зрозуміти, що деякі читачі ще *надто* (одне із значень цього слова – особливо) *молоді* (замолоді) для читання цієї книги. Таких прикладів можна навести чимало.

Зауважу, що літери *г* і *г* не розрізнено (лише в окремих випадках), зважаючи на те, що за сучасними нормами дозволено писати *г*, але читати – як потрібно.

У цьому посібнику автор не претендує на систематичність і повноту викладу, а лише привертає увагу читача до проблеми і рекомендує йому постійно заглядати в посібники, правопис, довідники і под. Звичайно, правила мови – не закони природи, граматику творять люди. Але маємо дотримуватися прийнятих норм правопису. Однак тут маємо іншу проблему, на яку вказує доц. **Зоряна Куньч** (газ. “Аудиторія”, ч. 15 (2010); Львівська політехніка): “Складність в тому, що маємо багато проблем з українським правописом. Однак вони виникли лише тому, що нашій мові не давали розвиватися гармонійно, а в її систему втручалися радянські ідеологи, намагаючись зблизити з російською”. А ось зауваження проф. Київського міжнародного університету **І. Ющука** (з газ.): “Чинний правопис зайшов в глухий кут. Він неграмотний у доборі правил і пояснень, викладений хаотично і безсистемно. Наприклад, пишуть, що між однорідними членами речення ставляться коми, а як приклад наводять складносурядне... Чомусь запровадили писати *хабара*. Треба – *хабаря*... Найбільш наплутано з написанням слів іншомовного походження. 1993 року правописна комісія, до якої входив і я, ухвалила писати їх за правилом “дев’ятки”. Тобто, після *д, т, з, с, ц, ч, ш, р, ж* перед наступним приголосним, окрім *й* пишемо *и*. Але в затвердженому варіанті правопису виявилось, що це правило не діє у власних назвах. Тому маємо *Берінг*, але *Берингова затока*”.

Автор усвідомлює, що в книзі неминучі друкарські помилки (промахи), упущення, можлива деяка категоричність. Але ж помилки трап-

ляються і в мові відомих фахівців. Та й узагалі, чи є межа вдосконаленню? Хоча це, звісно, не може бути виправданням. Автор буде вдячний за виявлення помилок і корисні зауваження, а також за увагу до цієї праці. Виявлені помилки буде, можливо, проаналізовано читачами у схожих книгах, уже за їх авторства. І так по колу... Лиш би зменшувався розмір цих кіл...

Звісно, що це видання не зможе задовольнити всіх читачів, але сподіваюсь, що кожен зможе знайти щось корисне для себе. Згадаймо і не забуваймо Франкове:

Книги – морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.

Автор не брався аналізувати мову депутатів, реклами тощо, а тільки тих, хто покликаний правильно висловлюватись. Для широкого загалу можна порадити популярні посібники [1, 86]. Дивна річ – за рекламу платять гроші, а тому обидві сторони вважають, що можна писати що і як завгодно. Але ж має хоч якийсь редагування бути! Можна погодити текст реклами з рекламодавцями, не спотворивши її суті. Але цим не переймаються рекламодавці (що не дивно), але дивною, делікатно кажучи, видається байдужість тих, хто відповідає за випуск реклами. М'яни, м'яни-мяні... (для молодого читача – з пісні). А чого варта дебільна реклама чаю, яку з тупим виразом обличчя – все на місці! – озвучує запрошений “заробітчанин”: “Бо чай бодрить...тво(а) ю маму!” За інтонацією неважко зрозуміти підтекст. І це реклама за участю дитини! На кого це розраховано?

У цьому зв'язку подаю витяг із статті (газ. “За Вільну Україну, 346, 2010”) кандидата філологічних наук Марти Сенів: “ Наш сучасний мовленнєвий простір насичений вульгарною, лайливою лексикою, в якій домінують інвективи (гострі виступи проти кого-, чого-небудь; гострі обвинувачення – прим. авт.; схожі примітки подекуди подаю, оскільки книгу зорієнтовано на широке коло читачів). Ці слова звучать скрізь, від них неможливо сховатися, втекти. Вони переповнюють наші вуха, мозок, лізуть нам в душу... Вони калічать душу, тіло, принижують дух людини (і тієї, яка їх вимовляє, і яка слухає). Порушується не лише екологія слова, а й екологія думки, духу... Лихослів'я

засмічує свідомість і заважає бути успішним... Крім відвертої вульгарної лайки дуже поширеними є т. зв. приховані вульгаризми, тобто евфемізми (заміна грубих, непристойних слів іншими словами), які по суті слова не міняють. Багато людей, що їх уживають, не підозрюють, який негатив несуть значення цих слів. Наприклад, дуже поширене в сучасній мові слово “блин” (з рос.). Також евфемізмами є вислови “бляха”, “бляха-муха”, “ёлки (ёли)-палки (пали)”, “ёлки-моталки” тощо (*прим. авт.* – запозичено – лиш би не навічно! – з рос.; позичене слід віддавати)... Ця вульгаромовна залежність, як нікотинна, алкогольна, наркотична... Лайлива лексика українців давніх часів не містить т. зв. “матюків”... Матюки – це мовне тавро колоніальної, а отже й духовної залежності українців, від якої ще багато не звільнилося й до сьогодні...”.

Доповню цей “арсенал”: ё-майю, ё-мали, ёшкин кот, ёханий бабай, японський бог, японський городовой... Смакував писати про “бляхумуху” (для дітей!) і знаний поет С. Маршак. Підтекст прозорий, але, очевидно, не для всіх.

Зауважу, що не варто з осудом критикувати книгу д-ра філологічних наук проф. Лесі Ставицької “Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми. Евфемізми. Сексуалізми”, яка недавно вийшла друком. Це ґрунтовне наукове дослідження явища*.

Повернімося до нашої книги. З її назви може видатися, що вона стосується тільки журналістів. Але це не так. Адже якщо вже журналісти, фахівці (подекуди “фахівці”) своєї справи, припускаються таких прикрих помилок, то що вже казати про всіх інших.

Якось у розмові зі знаним фахівцем-філологом, після його надто поверхового ознайомлення з рукописом цього (популярного!) видання, я вперше почув, що такі книги має чомусь писати тільки фахівець, іншими словами – Кирило, не пхай своє рило (Sic!). Але ж філологи теж “втручаються” в словотворення різних наук (так має бути), а фахівці нефілологічного профілю не вважають, що вони “пхають своє рило” (язик не міг би поворухнутися). Так що фахівці різного про-

* На одній із недавніх презентацій у рамках проєкту «Від книги до мети» Ірина Фаріон по-іншому розставила акценти. Ці нецензурні слова вульгарної лайки, про які йдеться, не питоми українські, а привнесені (така собі ін’єкція) у нашу мову від сусіда. Спільне ж коріння... Біймось данайців! Отже, будьмо уважні і пильні!

філю – будьмо взаємно ввічливі! (колись був заклик у магазинах: “Покупець і продавець, будьте взаємно ввічливі!”). Зауважу, що загалом цей фахівець схвально оцінив рукопис і вважав за доцільне його видання. Але все-таки зауважив: – “А я це все (!) знаю!” (?). Я був подивований, ба навіть заскочений, і на що відповів: 1) всього ніхто не знає (нагадав Сократове: *Я знаю, що я нічого не знаю*; але ж це Сократ!); 2) я писав цю книгу не “прицільно” для Вас; 3) згадаймо Франкове “*Книги – морська глибина...*”. Але хто ж це вирішив, що схожі до цього видання розвідки – монополія обраних (ким?!) людей. Не вважайте за нескромність – адже саме нефахівець виявив еверести помилок (не технічних, не промахів) у мовленні саме фахівців, у тому числі й у поважних виданнях. То чи треба накладати табу на намагання “сторонніх” заглянути і без будь-якої винагороди (винагородою була би зацікавленість читача) попрацювати в *авгієвих стайнях*? Фахівці-філологи мають спільно працювати з фахівцями з інших галузей, і ніхто не має бути байдужим до їхньої думки. Тільки спільною працею можна виполоти мовний бур’ян. “*Політь бур’ян!*” – закликав незабутній М. Рильський. У цьому зв’язку хочу привернути увагу саме фахівців-філологів до дуже корисної книги – Українська ділова мова: практичний посібник на щодень / Уклад.: М. Д. Гінзбург, І. О. Требульова, С.Д. Левіна, І.М. Корніловська; За ред. **д-ра техн. наук**, проф., акад. УНГА М.Д. Гінзбурга. – Харків: Торсінг, 2003. Прочу звернути увагу на звання і науковий ступінь співавтора, за редакцією якого вийшла ця книга. Маємо переконливий доказ доцільності співпраці фахівців і нефахівців у царині становлення сучасної ділової мови. А які глибокі розвідки щодо наукової технічної термінології і української мови взагалі провів “техняр”, як він себе називав, **д-р техн. наук** проф. Володимир Перхач! Схожих прикладів можна навести чимало. Так що не варто ревнувати, що нефахівець взявся за таку працю. Адже відомо, що до “мозкового штурму” часто залучають до вирішення різних проблем саме нефахівців, які швидше знаходять правильне вирішення проблеми, бо не переобтяжені “високими матеріями” як фахівці. А хіба не повчальною є книга: К. Чуковский “От двух до пяти”? Кращих “філологів”, як ці діти, не знайти! Вони відчують деяку мовну переобтяженість дорослих. Так що і в таких нефахівців не завадить деколи повчитися фахівцям. Наведу одну з багатьох мудрих думок проф. **В. Перхача**: “**Мова не може бути монополем лінгвістів**”.

І доказом цього є його праці в царині української, як фахової, так і загальної, мови. Схожі міркування **проф. О. Сербенської** викладено в статті **К. Гречин** (газ. “Аудиторія”, ч. 7, 1–7 березня 2002 р.; Нац. ун-т “Львівська політехніка”): “Українська мова творилася впродовж багатьох років, як манекен російської... Тому тих, хто працює над творенням нової наукової термінології, треба лише вітати, а філологи повинні радо їм допомагати у цій нелегкій праці”.

Згадався один епізод – у театрі йшла вистава за твором Бернарда Шоу. Хтось із глядачів засвистів (у ці часи це мало інший смисл). Автор підвівся і ввічливо зауважив: “Шановний пане, я теж невисокої думки про цю п’єсу, але що ми обидва можемо зробити проти такої більшості”.

Один знаний доктор філології по радіо давав мовні поради, а слухачка (не фахівець) в “інтерактиві” зауважила йому, що він сам, повчаючи, припускається багатьох помилок (назвала їх). Оратору довелося попросити вибачення. Та й це добре.

До місця згадати, що Елвіс Преслі – король рок-н-ролла, так і не навчився нотної грамоти, але це не завадило йому бути “коронованим”, а знаменитий Маріо Ланца (Альфредо Арнольдо Кокоцца) так і не освоїв сольфеджіо. А, о диво!, – геніальний Паваротті не знав нотної грамоти! Якось вдається успішно займатися письменницькою діяльністю Романові Гораку (лауреатові Шевченківської премії!), хімікові за фахом. Вражають метаморфози першого ректора Університету св. Володимира в Києві проф. Михайла Максимовича з природника-ботаніка до гуманітарія. Зумів же поєднати такі не споріднені заняття – хімію і музику О. П. Бородін (рос. композитор і вчений-хімік). Лікар за фахом С. Руданський знаний як видатний український поет. А Т. Г. Шевченко – водночас геніальний поет і художник! І ніхто ж не дорікав їм, що не до речі взялися “не за свою справу”. А що вже й казати про енциклопедистів минулого! Правда, прямої аналогії тут аж ніяк не провести, адже згадані особистості видатні чи геніальні... Недавно автор натрапив у газеті Львівської політехніки “Аудиторія” на заклик студентки (не впевнений, чи ці слова належать їй): *Не бійтесь нічого нового. Пам’ятайте, що ковчег змайстрував любитель, професіонали ж побудували “Титанік”*. Ось вам фахівці та нефахівці... водночас.

Я був би безмірно щасливий, якби не треба було втручатись у мовний процес нефахівцям. Адже це зв’язано з відволіканням від основ-

ної праці. Наголошую, що автор не дарма захотів вставити свої “п’ять копійок” (мабуть і менше), адже (вкотре) “хіба ревуть воли, як ясла повні?”. Прошу не вважати це оправданням за “стрибок” (випадковий чи зумисний, удалий чи невдалий) на табуйовану мовну територію. Сподіваюсь, що це не стрибок-мортале, (переносно) не вчинок Сусаніна. Упевненості додає одна з численних настанов **Матері Терези**: “Ми не можемо робити великих справ, лише малі з великою любов’ю. Я вірю в малі справи, саме в них наша сила”. Ось так і поринув я в роздуми... А роздумувати (і не тільки!) є над чим.

Наведу ще міркування **В. Перхача** та **Б. Іванківа** (Науково-технічне слово, №1 (4), 1995, с. 64–65): “Лінгвісти, які не обізнані з *понятійністю, означеннями* об’єктів, в царині науково-технічної лексикографії самі по собі здатні переважно лише на більш чи менш успішні *компіляції* уже зробленого, наявного у фахових виданнях. Плідно, творчо тут працюють фахівці, особливо ті – з *високим слухом слова* (виділення моє). Очевидно, *спільно з лінгвістами* (виділення моє). Передовсім як мовними експертами”. Виходить, що нефахівці в царині мовознавства схильні працювати на спільній ниві термінології. А згаданий філолог чомусь застерігає від втручання нефахівців у “мовну територію” (деякі хижакі значать в лісі “свої” території) загальновожитку. Ось такий невмотивований “нігілізм”...

І далі: “... (діловодський) словник О. Тараненка та В. Бріцина необхідно вилучити з бібліотек як національно шкідливий, небезпечний... І орфографічний, і термінологічний словники тих “реалістів” (прихильників “реальної” української мови – *прим. авт.*), що вони їх укладають у середовищі тої реальної мови”. Зауважу, що Олександр Тараненко, якого називали “найвизначнішим термінологом сучасної України” – д-р філології, директор ІУМ АН України, а Віктор Бріцин, його колега – теж д-р філології (згадана цитата 1995 р.). Ось вам мовні “троянські коники” фахівців-філологів. Напевно не завжди переконливі наукові ступені і звання, а надто здобуті останніми роками. Маємо немало прикладів “достовірності” здобутих “багатоверстатниками” дипломів і атестатів.

Зазначу, що автор не втручається у правопис, а тільки аналізує помилки мовлення. Хоч є що аналізувати і в чинному правописі. Не вважаю, що це заборонено. Адже кожен може висловлювати свої мір-

кування, пропонувати їх для розгляду, аналізу. Декотрі з них можливо буде взято до уваги і прийнято до вживання.

“Який чаклун закликав долю українського правопису?” – запитує (володає, якщо би поставити після знаку питання ще й знак оклику – прим. авт.) доц. **О. Захарків** (газ. “Аудиторія” Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, ч. 16, 2002 р.). І далі: “Чинний правопис кишить помилками і непослідовностями... Чи знайдуться у Президії НАН України мудрі й добрі сили, які знімуть закляття з Українського правопису?”. Оптимізму додає другий епіграф Передмови, а також проймаючі й зворушливі слова **О. Захарків** [53, с. 24]: “Мовне обличчя навіть зі слідами насильства не втратило краси. Але наша мова не мала б уже бути невольницею. Треба зняти зашморг із шиї – і це обличчя знову сповниться власною гідністю та поверне собі колишню вроду. Нинішній правопис і є отим зашморгом, який спотворює тіло нашої мови, є тими чужинецькими путами, кайданами, брязкіт яких глушить живий голос мови”. Вносять віру і такі слова надії **О. Захарків**, яку не раз цитують: “Віримо, що малята... навчатимуться з правопису, який буде Українським. І що це буде такий Правопис, а не *кривопопис* (виділення моє)” (газ. “Аудиторія” Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, ч. 16, 2002 р.).

У цьому зв’язку багато корисного читач може знайти у низці праць знаного українського мовознавця, громадського і політичного діяча, лавреата премій імені Олекси Гірника та імені Бориса Грінченка **І. Фаріон** [95–99]. Слушно зауважує щодо однієї з її монографій – теоретико-практичного poradnika із культури мовлення [95] – доц. кафедри української мови та літератури Східноукраїнського нац. ун-ту ім. Володимира Даля Ірина Магрицька: “І. Фаріон веде читача дорогою знищення, пошуку й відновлення норми не лише задля аналізу її (норми) крізь внутрішні мовні закони та політичні репресії, а передусім заради **пошуку вільних і сильних українців**”.

До місця зауважити, що маємо немало шкільних вчителів, які не поступаються знаннями, талантом деяким філологам із науковими ступеннями, званнями. Але це ще залежить від ставлення людини до проблеми.

Не можу в цьому зв’язку не згадати з великою шанобою і вдячністю свого Вчителя української літератури. Ще не дійшовши до стола у класі (це був його перший урок у 8-му класі далекого (?) 1956 року), він миттєво справив незабутнє враження. Представившись, повів роз-

повідь про те, як описав би якусь подію, предмет, річ, ситуацію тощо історик, географ та ін. Для прикладу розглянув об'єкт – річку (подаю скорочено та орієнтовно): історик зв'язав би її з якоюсь історичною подією (наприклад, битвою біля цієї річки); географ розповів би про глибину, ширину, швидкість течії, судноплавність, яка живність водиться тощо. Після тривалої (звісно, зумисної) паузи, вдало і природно змінивши інтонацію, Учитель запитав, чи знаємо ми, як у цьому разі описав би це поет. Не можемо на письмі (і не тільки) передати чудовий тембр його голосу, артистичність (не вдавану) і водночас природність:

*Червоною гадюкою несе Альта вісти,
Щоб летіли круки з поля ляшків-панків їсти.*

Ось так сказав би поет... Основне тут – вживання образу...

Ці слова Т. Шевченка, навіть ні – саме виділена частина, “наелектризували” клас. Щось схоже буває, коли слухаєш пісні у виконанні Деміса Русоса (про електризацію слухача його виконанням маємо багато свідчень, усних і писемних). Саме цих кількох хвилин було достатньо, щоб зачарувати автора, думаю, що й більшість учнів). Цікаво, що упродовж року **Михайло Горинь**, а саме про цього вчителя йдеться, не зробив нам жодного зауваження щодо поведінки. Жодного! Зауважу для молодшого віку читачів, які з певних причин, не знають історії сучасної України, що М. Горинь, ім'я якого вже вписано в історію, – **український освітній діяч, літературознавець, психолог, правозахисник**, один із колишніх дисидентів-”шістдесятників”, член Української Гельсінської групи...

А ось як вплинув цей епізод (звісно, й подальше спілкування з Учителем) на мій подальший поступ. По закінченні школи я ніяк не міг вирішити куди вступати – на фізико-математичний факультет Дрогобицького педінституту (це мене приваблювало змалку), чи на філологічний. Після тривалих вагань, і з деяким засмученням, подав заяву на перший. Проте друге захоплення не полишав. Ось і пояснення, чому я взявся за написання книги “не за спеціальністю”.

А це що “не за спеціальністю” дражнить декого (саме декого) з колег (колег мимоволі, адже колег не добирають) і знайомих, а тому довелось вислуховувати запитання не по суті рукопису, а на кшталт: “А хто рецензенти?”, “А ви що, так усе знаєте?”, “А ви впевнені, що

саме так правильно”, “А...?”, “А...?”, “А...?” – багатоголосе, стоголосе “А...?!” (див. попереду щодо цього репліку Б. Шоу). І ще, заяложено: “То що, тільки ти один ідеш в ногу, а всі інші – ні?”. Ось таке узагальнення – всі інші! Але ж автор ніколи (про всіх!) так не говорив, навіть не подумав. А те, що не хочу йти в ногу, ліву та ще й скручену назад, з “усіма”, якщо їх навіть дуже-дуже багато, мовними дальтоніками, геть байдужими до рідної (!) мови, – це правда. Не по дорозі! І на додаток. Ще з школи всі пам’ятаємо приклад із теми “Резонанс” (фізика) – міст обвалився, коли колона вояків проходила по ньому “в ногу”. Отже, не завжди така однотайність корисна. Звісно, що аналогія непряма. Можна було би мовчки погоджуватися з “більшістю” (на щастя, не більшість вони) і не реагувати на ці репліки-колючки. Але застерігають від цього слова поета (Сергей Смирнов):

Не в ту среду попал кристалл,
Но растворяться в ней не стал.
Кристаллу не пристало
Терять черты кристалла.

У цьому зв’язку – одному з наших президентів видавалося, що весь народ поганий, годилось би народ поміняти. Автор так не думає (звісно, у вужчому розумінні – про тих, хто “в ногу”). І хоча тих байдужих ще немало, хочеться вірити, що їх **ще** не “критична маса”.

Чи це підступи одвічної (?) і на диво все ще живучої “жаби”, чи щось інше – так і не можу збагнути. А чи треба?.. Караван же йде... Хоча не всюди навпростець... А що таке навпростець? (майже за теорією відносності). Можна було б, пам’ятаючи напучення (**Еклезіяста 7:21, 22**): “Не варто перейматись тим, що́ про нас говорять інші”, не зважати на репліки “доброзичливців”, але, можливо, моя реакція буде корисною і хоч щось прояснить їм (перефразовую: з надією сподіваюсь). Варто адресувати цим “доброзичливцям” крилатий вислів **Шота Руставелі**: “Каждый мнит себя стратегом, видя бой со стороны”. А працю по написанню запропонованої книги і, особливо, її просування сприймаю саме як битву (згадаймо колишнє: битва за врожай). Не забуваю також одну з мудростей **Матері Терези**: “Якщо досягаєш успіхів – набуваєш фальшивих друзів і справжніх ворогів. Все одно досягай успіху”. І ще: “Віддавай світові все найкраще, що маєш: *і цього ніколи не буде достатньо* (виділення моє). Однак віддавай світо-

ві все найкраще, що маєш”. Автор надто усвідомлює виділене. Добре було би осягнути і запам’ятати це й критикам (подекуди критиканам).

Такі міркування-роздуми-вагання охопили автора під час підготовки рукопису для видання. А часу було доволі, бо “просування”, тепер модне “промоушн – промоція”, радше *самопросування*, триває близько трьох років – криза, нестача грошей і ще якісь, зрозумілі і не цілком зрозумілі причини, наприклад, невмотивовані вагання, а згодом і байдужість посадових осіб, від яких залежала подальша доля рукопису: “А що скаже про цю працю такий-то (конкретний) філолог?” Світ клином зійшовся! Згадався чеховський персонаж, якого не полишала думка – “как бы чего не вышло...”. Зауважу, що рецензенти (їх аж чотири!) – знані фахівці. І що з того? “Я знаю, як робляться рецензії” – заявляє інша посадова особа. Що на це відповіси? А відповідь одна: шлю цю книгу на суд/осуд читачів... Із самого початку я вірив, що ця праця побачить світ – якщо не завдяки, то всупереч їм, згаданим особам. І що мені (хоч би один-єдиний раз!) пощастить побачити її та впевнитись, що вона знайде свого читача. Надихали слова А. Міцкевича: “Коли б до тої я дожив потіхи, щоб заблукали ці пісні під стріхи”. Зважаючи на все це, ця книга важить мені ще більше. Не хочу переспівувати Василя Шкляра (газ. “День”, 10 – 16 березня 2011), але все-таки наведу його слова, які вселяють віру: “Коли я чую звинувачення з уст недругів, кажу, що це для мене – найкращий комплімент”. Недоброзичливці додають і мені сили, натхнення. Та й “карась завжди буде обережний”. “Оксюморонна” їм вдяка.

Хоча відомо, що спішити треба повільно (робота над рукописом тривала близько десяти років, просування – вже близько трьох), але й не варто забувати засторогу древніх – *vita brevis*. Зауважу, що **Святослав Караванський** зміг видати (перевидати) вкрай потрібну і ваговиту книгу “Секрети української мови” за фінансової підтримки кількох десятків *словолюбів* (і зовсім не славолюбів) (С. К., *виділення моє*) із діаспори (США, Канади, Польщі) і лише двох (!) із України. Отже, для пропаганди української мови в Україні (!) залучено закордон. Цю книгу слід було подати в списку рекомендованих джерел десь на самому початку, але автор довідався про неї, коли рукопис був уже у видавництві. Зауважу, що посилання подано не за ваговитістю.

Після того, як автор (І. К.) звернувся в Міністерство освіти і науки України (тодішня назва) щодо надання цьому виданню грифа Мінос-

віти, лише за три місяці (!) одержав відповідь, що це видання не підпадає під рубрику “посібник”, але може бути опубліковане без неї. Але ж посібник – це “книжка або наочне приладдя, карта і т. ін., що використовуються у процесі навчання. || Взагалі довідкове видання з певної галузі знань”. Відмова була би коректна щодо підручника, який мусить відповідати програмі конкретної дисципліни. А тут ще й проблема – як назвати це видання. Не “лізе” в ніякі рубрики. Це і не монографія, і не посібник, і не підручник... Не вистачає рубрик (категорій чи як там)! Ситуація нагадує анекдот: американські вчені створили якийсь лікарський препарат, але виникла проблема – проти якої хвороби його застосувати. Схожі “проблеми” навколо цього видання.

Замість того щоби пропагувати по телебаченню “секрети української мови”, як це систематично робить І канал Національного радіо, ефір заповнили таким непотребом, який тільки дискредитує наше слово, глузиться з нашої мови (усякі *довгоносики, верко-сердючки, наші раші, маргоші, мамату, вечірні квартали, маски-шоу...* – місяця мало для повного переліку). В одній з газет читаємо: “Збагнути неоцинізм як критерій повсякдення допоможуть архівні записи політичних ток-шоу. А про ментальний рівень українців промовисто скажуть рейтинги “маргоші”, “нашої раші” та “вечірніх кварталів”. Немало глядачів дістають задоволення від “Золотого гусака” з їх, без душі, вимушеним (видушеним), гидким реготом. І це, як їх називають, “найсмійніші люди України”. Бідні, а не смійні! Маємо й інших примітивних кривляк-телефіглярів, які тільки дебілізують частину молоді, а пропоновані телепрограми не стільки розважальні, як “заважальні”. Вульгарні анекдоти в етері – для кого це? Їх же слухають і діти, яким, крім цього, у глумливій формі часто розповідають про їх “училок”. Напевно автори і виконавці вважають, що це “криниця для спраглих”. Це – помийна яма! А на додаток маємо ще й “перли” з екранів телевізорів (із самої Верховної Ради!) на кшталт “дапашливи”. Але тут, на жаль, не втрутяться редактори і коректори, бо це “живий етер”, експромт, театр перед мікрофоном, та й “еліта” ж...

Без міри чуємо від журналістів про сексапільних і сексуальних “зірок”, секс-бомб, секс-символів. Карколомний поворот – адже до незалежності “в нас сексу не було”. Видається, що половина населення саме такі (є ще й діти, люди поважного віку, які не вписуються в цю категорію). Аж нудить! А не переобтяжена делікатністю депутат

(народний!?) І. Богословська так і заявляє – “я хараша в сексе”, – це ж так важливо для мільйонної армії слухачів! А журналіст Савік Шустер не годен вгамувати її одкровення. Часто також чуємо: геніальний вчений, геніальний художник, геніальний письменник, геніальний артист – теж рахунок на мільйони. “А судді хто?” – теж геніальні? Знецінення понять. Потрясаюче! (улюблений недолугий вислів артистів і журналістів).

А “верок-сердючок” (тут не йдеться про таланти чи не дуже – про це не може судити; Р. Віктюк відзначає саме перше), які паплюжать нашу мову, ще й відзначають державними нагородами за пропаганду української мови і пісні. І тут легко знаходять рубрики, формати, величезні кошти. Чомусь знайшли час і кошти для передачі “Голі та смішні” саме у Страсну П’ятницю (!!!) (зауважу, що в Ізраїлі в день Голокосту нема розважальних програм). То що, у всій редакції не знайшлося розумного, який не допустив би такого святотатства? Автор якось висловив обурення щодо такого богохульства декому з колег, чекаючи хоча би схвального похитування головою. Але почув таку ширу репліку ширих українців: “Та ж п’ятниця – їхній законний день для цієї передачі, не можуть же вони перенести її на інший день!” Країна чудес! Німа сцена... (занімів тільки автор). О, свята простота! (Ян Гус). А пропустити один випуск теж не могли? Навіть Савік Шустер і Андрій Куликов у схожих ситуаціях пропускають передачі. Якимсь додумалися в чорний (не для них) день ГКЧП заповнити ефір і заколисувати країну (СРСР) мелодіями з “Лебединого озера”. Все-таки, не “Голі та смішні”. А може й справді “Рожденный ползать летать не может”? Але як же тоді Франкове – “Встань, прокинься, пробудись...”?

Тут до речі згадати роздуми **Л. Костенко**: “*Хто ми такі? Для чого живемо? Що з нами буде?*” І ще: “*Ми поранені люди, ми дуже поранені люди*”. Прочитавши це, автор подумував, чи не назвати цю книгу так: “Куди йдемо?” або “(Думки) Про наболіле” (але не хотів повторювати – останнім часто послуговуються, напевно багато його, наболілого). Або хоч би помістити цю вставку як підзаголовок. Хай це буде “інформацією для роздуму” байдужим до рідного слова.

А ось судження про байдужих А. Чехова, за іншими даними – ці слова належать **Бруно Ясенському** (польсь. і рос. письменник, 1901–1941): “Не бійтесь ворогів – вони можуть хіба що вбити вас. Не бій-

тєсь друзів – вони можуть хіба що зрадити вас. Але бійтєсь байдужих, бо тільки з їхньої мовчазної згоди існують на землі зради та вбивства”. Так що не завжди шукаймо підступи “п’ятої колони” – маємо свою, “байдужу колону” (ось і прикрий неологізм!). Варто пам’ятати слова Великого Каменяра:

Супокій – святєє діло / В супокійній часи, / Та сли в час війни та бою / Ти зовєш до супокою – / Зрадник або трус єси.

Невже не бачать і не чують (як актуальні слова Тараса: “оглухли, не чують...”) ці надто обережні й байдужі, що мусимо “одностайне стати” і вступити в нележку фазу бою/війни! за рідну (!) мову? За їх байдужості можемо дочекатися 480-го указу (можливо, останнього) про заборону української мови. Ствердимо й ми вслід за **П. Тичиною**: **“Нам треба голосу Тараса”**.

Якби ми одностайне стали на захист рідної мови, то напевно не наважився би автоінспектор-хам (з газ.) з Одеси (не хочу тут вписувати його прізвище, щоб не вважав себе Геростратом) назвати українську мову телячою. Щоб уникнути взаємної невічливості (див. попереду – заклик в магазині) раджу читачеві визначити для цього ще не-герострата кваліфікаційну групу: особистість, особа, особина. Напевно перше (підказка) – адже не стрибнув би миттєво на підвищення по службі після формального, про людське око, звільнення з роботи. А, може, й останнє...

У цьому зв’язку подаю уривки зі статті Антоніни Матвієнко (газ. “День”). Ось деякі “інтелектуальні перлини” міністра (Табачника – прим. авт.) щодо України та українців: “Украинцы – это искусственно выведенная поляками и австро-венграми свора преступников и предателей, забывших своих русских предков, так называемые манкурты, то есть человекообразные животные без рода и племени, не знающие своего пришлого; “Україна – країна папуасів”...

Не хотілось би цитувати цей бруд, але хочу хоч якось збудити потребу піднятися з колін тих, хто завжди був у такій позі, а також тих, хто з часом опускався все нижче й нижче. Згадалось Білозорове: “Встань з колін, народе мій...”. Ліна Костенка якось сказала, що ніколи не зводилась з колін, бо ніколи не стояла на них. Але ж це Ліна Костенко...

Історик проф. Ярослав Грицак (Львів) пропонує ось такий дивний, делікатно кажучи, політичний “бартер”: “Якщо, скажімо, на Донбасі чи в Криму хочуть другу державну мову, то нехай погоджуються на вступ України в НАТО”. Ні більше ні менше! “Грошнем свободоньку за гріш...” (П. Тичина). І скаржитесь: “Але мої фрази часто виривають з контексту”. Виривай чи заривай – суть зрозуміла.

“Ну що б, здавалося, слова...”

Не менш дивна порада професора людям, які мають якісь проблеми (а хто їх не має?), не знають як “знайти себе” (подаю приблизно): ідіть грати в доміно, ..., ..., до церкви... Хіба можна так грубо зіставляти незіставне – праведне і грішне? (прийшов на гадку “крилатий” вислів-репліка депутата І. Плюща про несумісні речі). Хотів бути оригінальним. “Смешались в кучу кони, люди...” (пояснення для молоді – М. Лермонтов “Бородино”). Цілком можливо, що дописувач вкладав в цю фразу більш глибокий смисл, але, знову – маємо те, що маємо. “Як много важить слово...”. Чому ж редактор (коректор) газети (а у книзі йдеться про журналістів, але не тільки у розумінні грамотності, а також у розумінні їх громадянської позиції) делікатно не пояснив дописувачу, що некоректно так писати. Це була би не цензура, а корисна порада.

“Не так ті вороги, як добрії люди” (Т. Шевченко)...

Чи, може, краще уподібнитися до “одного героя Франсуа-Марі де Аруе, відомого широкій публіці як Вольтер, який у будь-якій мерзенності вмів знаходити позитив. Ну й що з того, що погано, адже могло бути набагато гірше! Універсальний прийом реагування на всякі лиха” (виділене лапками автор підглянув в Ігоря Лосєва, газета “День”).

Дехто з колег і знайомих (на двох пальцях руки можна полічити) радили “м’яко” написати цю передмову, не зачепивши нікого (как бы чего не вышло *або* ласкаве теля дві корови ссе). Видається, що ці надто обачні – власники універсального картуза, як у персонажа кінострічки “Весілля в Малинівці”. Як же можна м’яко писати після почутого?! “Мені по барабану, якою мовою розмовляти!” – твердить молода продавчиня. Зі спритністю білочки (вивірки) переходить з мови на мову. Оскільки у книзі йдеться не стільки про продавців, як про деяких журналістів, то маємо і тут немало “білочок”, наприклад Андрія Куликова зі Свободи слова”, самозакоханого Миколу Вересня... Цікаво, чи захотіли б так стелитися перед слухачами ведучі в

інших країнах? Згадаймо безліч разів обговорену ситуацію з колишнім Міністром закордонних справ Володимиром Огризком, якого звинуватили в надмірній (!?) українськості... Хай уже вибачать мені інші фахівці з його (Куликова) цеху, що не всіх згадую – ця передмова за обсягом перебрала б усі межі. А ще можна долучити до цього списку учасників передачі – депутатів, міністрів та ін., які з великими труднощами промовляють, як вони вважають, російською, але це престижно, бо ж еліта! Продавчиня (до речі, теж потрібна професія) могла собі таке дозволити, але щоб такими байдужими були згадані передбачливі власники картуза – доценти, професори? Вони сказали (деколи навіть промовчавши) те саме, але іншими словами. Отже, не освіта визначальна.

“І голову схопивши в руки, дивуєшся...”

Саме завдяки “барабанності” маємо: Міка Ньютон (читай *Оксана Грицай*) (чи не забавніше було би “*Міккі Маус*”?), Віра Брежнева (читай *Віра Галушка*), Лама (читай *Наталя Дзеньків*), Альоша (читай *Олена Кучер*), Наташа Корольова (читай *Наталія Поривай*), Злата Огневич (читай *Інна Бордюг*), Анжеліка Варум (читай *Марія Варум*).

Звісно, кожен вправі сам підбирати собі сценічне ім’я, але щоб аж так... А як приклад-контраст можна порадити згадати такі прибрані імена: Леся Українка (Косач Лариса Петрівна), Панас Мирний (Рудченко Панас Якович), Остап Вишня (Губенко Павло Михайлович), Григорій Косинка (Стрілець Григорій Михайлович), Ганна Барвінок чи А. Нечуй-Вітер (Олександра Михайлівна Білозерська-Куліш), Дніпрова Чайка (Людмила Олексіївна Василевська-Березіна) (1861–1927) – українська письменниця), Наталія Земна (прегарно!) (Наталія Зубицька), Микола Вересень (Микола Ситник). А ще прибрані імена не українців з походження: Василь Вишиваний (!Вільгельм-Франц фон Габсбург-Лотрінген), Микола Хвильовий (Микола Фітільов) та ін. Ще раз: *Sapiens sato* – Розумному досить... Наводжу інтерв’ю зі співачкою Златою (газ. “Високий замок”, 21–27 квітня 2011 р.): “В одній із книг про козаків мій тато, а він у мене – патріотичний, вичитав, що був такий отаман – Бордюг. Покликав мене: мовляв, дивись, ким були наші предки”! Шкода, що так і не прищепив дочці патріотичності... А у Оксани Грицай зі зміною імені на сценічне виникла ще й проблема, про яку йдеться в газ. “Експрес” від 26 травня 2011 р.: “Чому Оксані Грицай (Міці Ньютон) мову відняло?”. Поміняла ім’я, мову... А далі

ще що поміняє? Ігор Кондратюк (продюсер, не її) зізнається: Щодо репертуару ще розумію Міку, але не збагну, чому вона на камери українських журналістів коментує усе російською...”. А журналістам це байдуже, по барабану (див. попереду). Вони слугують зірці чудовим камертоном, задаючи їй запитання на “общепонятном”. Зізнання “зірки”-“ангела” (від якої, видається, відвернувся ангел-хоронитель): “Моя бабця (діал., з польск. *babcia*; *правильно пестл.* бабуся, бабуня – *прим. авт.*) каже мені, що мушу дочекатися, коли заспіваєш українською...”. Чи дослухається? І чи дочекається “бабця”-бабуся? Можливо, якщо Оксана-Міка (Міка-Оксана) зважить, що “Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову” (**Ліна Костенко**). І в тему:

– А ви якої національності?

– А вам якої треба? (Микола Куліш “Патетична соната”).

У нас на кожному кроці вивіски на кафе, магазинах тощо подано чужими мовами, та ще й з помилками. Сумніваюсь, що їх власники завжди розуміють смисл цих назв (наприклад, недоречно вивіска: “У княжни Ольги” замість “У княгині Ольги”; та й чи не совісно було за вуха притягати таку претензійну і поважну назву злиденному магазинчику?). “Моголи, моголи...”. Але ж маємо промовистий приклад оберігання своєї мови французами: категорично заборонено вживати іншомовні слова, якщо в своїй мові є замітники. За порушення – колосальні штрафи!

Дехто заспокоює, що згодом “то ся зробить” (вислів “із бородою”) само собою. А “Тося” й не думає робить щось. Отже, самі “лупайте сю скалу!”, інакше – “побачите, які будуть жнива...” (а вже й тепер багато чого пожинаємо). Можливо, що хоч до геніїв і видатних особистостей дослухаємось. Тому так рясно їх цитую. А голос крикуна в пустелі (автора) можуть і не почути.

Але будьмо оптимістами! Адже був оптимістом **Михайло Коцюбинський**: “Наша літературна мова, як молоде вино, очиститься з часом від шумовиння і стане прозорою й міцною”. Авжеж буде!

У цьому зв’язку хочеться закінчити словами незабутнього **В. Симоненка**:

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!

І від себе (не považайте за нескромність таке доповнення): А є народ, то буде й мова, чи радше навпаки.

На схилі літ геніальний **Ньютон** сказав: *Feci quod potui, faciant meliora potentes* – *Я зробив як міг, хто може, нехай зробить краще*. Звідси я посмів із упевненістю запозичити тільки першу частину фрази. Не сумніваюсь, що під другою частиною можуть розписатися чимало знавців і шанувальників рідної мови (наполягаю – не конче фахівців). Але справжніх (і небайдужих – авт.) фахівців, як вважає **проф. О. Сербенська**, у нас, на жаль, не так багато. І зауважує, що у Японії, наприклад, працює понад сто (!) інститутів мови.

Автор усвідомлює, що надто багато уваги приділив недоброзичливцям і байдужим (не плутати зі збайдужілими, чи просто “какбычегоневышлими”)? Але не можу не повернути увагу до того, як пробиває дорогу слово в своїй, *Богом даній країні* (курсив, звісно, не мій). Хочу повернути увагу до проблеми і щоб вони усвідомили, що мова наша не теляча, а носії її – не телята.

Надто розлога передмова. Але слід врахувати, що ця праця – видання не офіційне. Можна, звісно, було частину міркувань вкрасити в “тіло” книги, але це не був би кращий варіант. Можна було би, як це зробив С. Караванський, подати в кінці книги цей крик душі (у нього “Крик крикуна в пустелі”, що я вжив попереду), але я подаю матеріал, як тепер модно казати, в іншому форматі. Болі свої вилив у Передмові, а далі – не переобтяжений примітками матеріал. А врешті, “думайте, читайте...” (чи, радше, навпаки).

Сподіваюся, що кожний читач зможе знайти у цій книзі (хто більше, а хто менше) хоч щось корисне для себе, а ще краще – й передасть іншим. Вірю, що хоч деякі зернини таки проростуть...

Книгу адресовано широкому загалу читачів – працівникам закладів ЗМІ, працівникам видавництва, викладачам, науково-технічним працівникам, здобувачам наукового ступеня, студентам, учителям, учням, усім, хто не байдужий до української мови. Вона може стати порадицею і помічником у щоденній роботі, спонукою для подальшого систематичного опановування нормами сучасної української мови.

Сподіваюся, що ця праця знайде свого зацікавленого читача. Побільше би таких читачів!